

ԳԱՅԱՆԵ ԹՈՎՄԱՍՅԱՆ

ՀՊՏՀ կառավարման ամբիոնի ասպիրանտ

ԱՌՈՂՋԱՐԱՆԱՅԻՆ- ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՂԱԿԱՆ ՋՐՈՍԱՇՐՋՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ ԵՎ ՋԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԱՅԵՑԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՀԻՄՔԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ

Ջրոսաշրջությունը ազատ ժամանակ բնակության մշտական վայրից դեպի այլ վայր մարդկանց ժամանակավոր տեղաշարժն է հանգստի, առողջության վերականգնման, ճանաչողական, կրոնական, գործնական և այլ նպատակներով՝ բացառելով այցելության վայրում վճարովի աշխատանքով զբաղվելը¹: Առողջարանային-վերականգնողական զբոսաշրջության հիմքում առողջարաններ այցելությունն է՝ համապատասխան բուժում ստանալու և հանգստանալու համար:

ՀՀ-ում զբոսաշրջության, այդ թվում նաև առողջարանային զբոսաշրջության ոլորտի պետական կառավարման լիազոր մարմինը ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարությունն է: Վերջինիս կազմում գործում է զբոսաշրջությունն անմիջականորեն կարգավորող մարմինը՝ զբոսաշրջության և տարածքային տնտեսական զարգացման վարչությունը, որը մշակում և իրականացնում է զբոսաշրջության ոլորտի պետական քաղաքականությունը:

Բնագավառի պետական քաղաքականության նպատակները սահմանված են «Ջրոսաշրջության և զբոսաշրջային գործունեության մասին» ՀՀ օրենքով և 2008 թ. փետրվարի 13-ին ՀՀ Կառավարության հավանության արժանացած «Ջրոսաշրջության զարգացման հայեցակարգով»:

«Ջրոսաշրջության և զբոսաշրջային գործունեության մասին» ՀՀ օրենքով սահմանվում են զբոսաշրջության բնագավառում պետական քաղաքականության հիմնական սկզբունքները՝

1. ճանաչել զբոսաշրջությունը՝ որպես տնտեսության գերակա ճյուղ,

¹ Տե՛ս **Биржаков М., Никифоров В.**, Индустрия туризма: перевозки. СПб.: Издательский дом „Герда“, 2007, էջ 16:

2. աջակցել զբոսաշրջային գործունեությանը և դրա առաջնային ուղղությունների զարգացման համար ստեղծել բարենպաստ իրավական, տնտեսական և կառուցվածքային պայմաններ,
3. սահմանել զբոսաշրջության զարգացման գերակա ուղղությունները,
4. իրականացնել Հայաստանի Հանրապետության՝ որպես զբոսաշրջության համար բարենպաստ երկրի նկարագրի ձևավորումը,
5. ստեղծել պայմաններ զբոսաշրջիկների, զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտների օրինական շահերի և իրավունքների պաշտպանությունն իրականացնելու համար,
6. իրականացնել զբոսաշրջության բնագավառում միջազգային համագործակցության զարգացման ապահովումը,
7. աջակցել զբոսաշրջային գործունեության սուբյեկտների կողմից օրենքով սահմանված կարգով ստեղծված հասարակական միավորումներին²:

Ջբոսաշրջության բնագավառում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակներից է Հայաստանում առաջնային զարգացման ենթակա բնական, սոցիալ-մշակութային և առողջարանային ռեսուրսներով հարուստ զբոսաշրջային տարածաշրջանների և/կամ կենտրոնների զարգացման ապահովումը:

Ջբոսաշրջության զարգացման տարեկան ծրագրերի մարքեթինգային քաղաքականությունից բխող միջոցառումներն իրականացնում է Հայաստանի ազգային մրցունակության հիմնադրամը:

ՀՀ-ում առողջարանները, որպես հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտներ, որակավորվում են ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարության լիցենզավորման և թույլտվությունների գործակալության կողմից: Ըստ «Հյուրանոցային ծառայություններ մատուցելու կարգն ու պայմանները սահմանելու, հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտների որակավորման կարգերը և որակավորման ընթացակարգը հաստատելու մասին» ՀՀ Կառավարության 2004 թ. N946-Ն որոշման՝ հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտները, կամավորության սկզբունքով, կարող են ստանալ որակավորման կարգ: «Ջբոսաշրջության և զբոսաշրջային գործունեության մասին» ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի համաձայն՝ ՀՀ-ում որակավորում կարող են ստանալ հյուրանոցային տնտեսության այն օբյեկտները, որոնք բավարարում են ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված քաղաքաշինական, սանիտարահիգիենիկ, հակահրդեհային նվազագույն պահանջները: Հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտի որակավորման կարգ ստանալու նպատակով իրավաբանական անձը կամ անհատ ձեռնարկատերը որակավորող մարմին է ներկայացնում հայտ, որտեղ նշվում են հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտի տեսակն ու ակնկալվող որակավորման կարգը³: Առողջարանները որակավորվում են 1, 2, 3 և 4-աստղանի կարգերով, որոնք նշվում են հնգաթև աստղերով: Որակավորմանն առաջադրվում են մի շարք պահանջներ, որոնք վերաբերում են արտաքին բարեկարգմանը, տեխնիկական սարքավորումներին և հարմարանքներին, օբյեկտի գործարկմանը, սպասարկմանը և շահագործմանը վերաբերվող հիմնական տարրերին, բնակելի մասին, հիմնական և լրացուցիչ ծառայություններին, անձ-

² Տե՛ս «Ջբոսաշրջության և զբոսաշրջային գործունեության մասին» ՀՀ օրենք, 2003 թ., հոդված 4:

³ Տե՛ս Հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտների որակավորման ընթացակարգ, ՀՀ Կառավարության 2004 թ. հունիսի 10-ի N946-Ն որոշման հավելված N1:

նակագմի մասնագիտական որակավորմանը⁴: «Պետական տուրքի մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված են զբոսաշրջության բնագավառում լիցենզիաներ տրամադրելու և հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտների որակավորման պետական տուրքի դրույքաչափերը, ինչը առողջարանի յուրաքանչյուր աստղի համար կազմում է տարեկան բազային տուրքի 100-ապատիկի չափով⁵: Ներկայումս ՀՀ-ում կան որակավորված հյուրանոցային տնտեսության 31 օբյեկտներ, որոնք հիմնականում հյուրանոցներ են և զբոսաշրջային տներ, և դրանց ցուցակում չկա ոչ մի առողջարան:

ՀՀ-ում առողջարաններին գործունեության լիցենզիա տրամադրում է առողջապահության նախարարությունը՝ համաձայն ՀՀ Կառավարության կողմից 2001 թ. ընդունված «Լիցենզավորման մասին» օրենքի և 2002 թ. հունիսի 29-ի N 867 որոշմամբ ընդունված «ՀՀ-ում կազմակերպությունների կամ անհատ ձեռնարկատերերի կողմից բժշկական օգնության և սպասարկման իրականացման լիցենզավորման կարգի»: Պետք է նշել, որ բժշկական օգնության և սպասարկման իրականացման համար լիցենզիաները տրվում են բարդ ընթացակարգով և անժամկետ: Լիցենզիա տալու համար գանձվում է պետական տուրք՝ «Պետական տուրքի մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված կարգով և չափով, ինչը կազմում է բազային տուրքի 50-ապատիկը⁶: Բարդ լիցենզիան տրվում է օրենքով և կարգով նախատեսված փաստաթղթերը ներկայացնելուց հետո՝ երեսուն օրվա ընթացքում⁷:

Բժշկական օգնության և սպասարկման լիցենզիան տալու համար կարող է կատարվել ֆիզիկական անձանց մասնագիտական որակավորման ստուգում, ինչպես նաև լիցենզիա ստացած անձը պարտավոր է լիցենզավորման ենթակա գործունեությունն իրականացնել միայն լիցենզիայում նշված վայրում⁸:

Ներկայումս առողջարանային ծառայություններ մատուցելու լիցենզիա ունեն հետևյալ 13՝ Ջերմուկի «Օլիմպիա», «Արարատ» մոր և մանկան, «Ջերմուկ աշխարհ», «Գլաձոր», «Արմենիա», «Ջերմուկ N 1», Ծաղկաձորի «Ռիպա», Սևանի «Արևիկ», Արզնիի «Արզնի», Հանքավանի «Խոտորջուր», Արզականի «Գանձաղբյուր», Դիլիջանի «Իմպուլս» առողջարանները, Վանաձորի հյուրանոցային և առողջարանային-վերականգնողական համալիրը⁹: Նշված առողջարաններից բացի գործում է նաև Դիլիջանի «Լեռնային Հայաստան» առողջարանը՝ ՀՀ պաշտպանության նախարարության ենթակայությամբ:

ՀՀ-ում առողջարանային զբոսաշրջության զարգացման նպատակով մշակվել են պետական ծրագրեր: Այսպես՝ 2003 թ. ՀՀ Կառավարության որոշմամբ ընդունվեց «ՀՀ տարածքում կուրորտային առողջարանների և հանգստյան տների 2004-2008 թվականների հեռանկարային զարգացման

⁴ Հյուրանոցատիպ հանգրվանների և առողջարանների որակավորման կարգ, ՀՀ Կառավարության 2004 թ. հունիսի 10-ի N946-Ն որոշման հավելված N 3:

⁵ Տե՛ս «Պետական տուրքի մասին» ՀՀ օրենքի 19.2.2.դ. կետ՝ ընդունված 1997 թ.:

⁶ Տե՛ս նույն տեղը, 2.2.5 կետ:

⁷ Տե՛ս «ՀՀ-ում կազմակերպությունների կամ անհատ ձեռնարկատերերի կողմից բժշկական օգնության և սպասարկման իրականացման լիցենզավորման կարգ», ՀՀ Կառավարության 2002 թվականի հունիսի 29-ի N 867 որոշում:

⁸ Տե՛ս ՀՀ օրենքը «Լիցենզավորման մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին, 2010 թ.:

⁹ Աղբյուրը՝ ՀՀ առողջապահության նախարարության լիցենզավորման վարչության տրամադրած տվյալներ:

ծրագիրը», որի հիմնական նպատակն էր Հայաստանում ժամանակակից բարձր արդյունավետությամբ և մրցունակ կուրորտային համակարգի ստեղծումն ու կուրորտային զբոսաշրջության զարգացումը¹⁰:

Ծրագրի իրականացման համար նախատեսվում էին հետևյալ միջոցառումները.

1. ոլորտը կարգավորող առկա օրենսդրական դաշտի ուսումնասիրություն և կատարելագործում, կուրորտային բնակավայրերի հստակեցում,
2. կուրորտային վայրի ռեսուրսների ճշգրիտ գնահատման նպատակով մանրակրկիտ գույքագրում,
3. կուրորտային վայրերի սահմանների և գործառնական գոտիների նախագծում, քաղաքաշինական փաստաթղթերի մշակում,
4. մարքեթինգային քաղաքականության իրականացում,
5. ներդրումային քաղաքականության իրականացում, կուրորտների զարգացման ներդրումային առաջարկների պատրաստում, ներկայացում և տարածում հնարավոր ներդրողների ներգրավման նպատակով,
6. կրթական համակարգի ձևավորում, ներառյալ՝ մասնագետ կադրերի պահանջարկի որոշման խնդիրները և անհրաժեշտ մասնագիտությունների ցանկի սահմանումը, կրթական ծրագրերի և մեթոդական ձեռնարկների մշակումը, նոր մասնագետների պատրաստումը և վերապատրաստումը,
7. ոլորտի գիտական ապահովում՝ գիտական բազայի կատարելագործման և ժամանակակից նոր տեխնոլոգիաների ներդրման միջոցով:

Նշենք սակայն, որ ծրագրով նախատեսված միջոցառումները չեն իրականացվել ֆինանսական խնդիրների պատճառով, որոնք արդիական են մինչ օրս:

ՀՀ Կառավարությունը 2009 թ. հուլիսի 16-ի նիստի N 29-Ն արձանագրային որոշմամբ հաստատեց «Ջերմուկ քաղաքի զարգացման 2009-2012 թթ. ռազմավարությունը»՝ համաձայն «Ջերմուկ քաղաքը զբոսաշրջային կենտրոն հայտարարելու մասին» ՀՀ Կառավարության 2008 թ. սեպտեմբերի 18-ի N 1064-Ն որոշման: Ռազմավարության հիմքում հետևյալ հայեցակարգային նպատակներն են. մինչև 2020 թվականը՝

1. Ջերմուկ քաղաքը դարձնել ամբողջ տարին գործող, միջազգային չափանիշներին համապատասխանող, առողջ և ակտիվ կենսակերպի զբոսաշրջային կենտրոն՝ այն զարգացնելով որպես.

- առողջարանային և ձմեռային զբոսաշրջության կենտրոն՝ այլընտրանք եվրոպական կենտրոններին,
- շախմատի միջազգային մրցաշարերի կազմակերպման կենտրոն,
- համահայկական և միջազգային մանկապատանեկան և երիտասարդական ճամբարատեղի,
- մշակութային զբոսաշրջության կենտրոն՝ տարեկան 100000 զբոսաշրջային այցելություն,

2. մեծացնել զբոսաշրջությունից ստացվող եկամուտները՝ հասցնելով մինչև 100 միլիոն ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամի,

¹⁰ Տե՛ս «ՀՀ տարածքում կուրորտային առողջարանների և հանգստյան տների 2004-2008 թվականների հեռանկարային զարգացման ծրագիր», 2003 թ.:

3. ապահովել 4000 աշխատատեղ:

Առողջարանային զբոսաշրջությանն առնչվող՝ ռազմավարությամբ սահմանված միջոցառումները վերաբերում էին.

1. հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտների վերանորոգմանն ու կահավորմանը,

2. կառավարման արդիական ձևերի կիրառմանը,

3. հյուրերին մատուցվող սննդի տեսականու և որակի բարելավմանը,

4. հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտների որակավորմանը,

5. առողջարաններում բուժական ծառայությունների և առողջարանային բուժումների համար օգտագործվող սարքավորումների ու հարմարությունների բարելավմանն ու արդիականացմանը (Եվրոպայի լավագույն առողջարանների օրինակով),

6. Ջերմուկում զբոսաշրջության արդյունաբերությանը հարող ու օժանդակող արդյունաբերության ոլորտների որակի ու բազմազանության բարելավմանը,

7. Ջերմուկի ուրույն ապրանքային նշանի մշակմանը և քաղաքը որպես զբոսաշրջային կենտրոն գովազդելուն, զբոսաշրջային ծառայությունների վերաբերյալ տեղեկատվության արդիականացմանը,

8. առկա ենթակառուցվածքների բարելավմանը և այլն:

Կատարվել են հետևյալ գործողությունները¹¹.

– Հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտների և այլ շինությունների արտաքին և ներքին տեսքի, հաստատությունների շրջակա տարածքների, հաշմանդամների համար հաստատությունների մատչելիության և այլ չափանիշներ քննարկվել են շվեյցարական «Թայգեր Դև» ընկերության և շահագրգիռ կողմերի հետ՝ ներառելով քաղաքի գլխավոր հատակագծային առաջարկություններում:

– 2009 թ. կազմակերպվել է EuropeSPA Եվրոպական առողջարանների ասոցիացիայի գլխավոր քարտուղարի և որակի կառավարման պատասխանատուի այցը Հայաստան: Այցի արդյունքում ասոցիացիայի կողմից տրվել է հաշվետվություն քաղաքի ենթակառուցվածքների զարգացման, ինչպես նաև Հայաստանի և ասոցիացիայի հետագա համագործակցության հեռանկարների վերաբերյալ: Կազմակերպվել է նաև երկու սեմինար Երևան և Ջերմուկ քաղաքներում՝ Հայաստանում գործող առողջարանների ներկայացուցիչների մասնակցությամբ:

– Ջերմուկի զբոսաշրջային գրավչությունները գովազդելու նպատակով մշակվել են տեղեկատվական և գովազդային նյութեր՝ ուղեցույցներ, բուկլետներ, քարտեզներ, սկավառակներ: Քաղաքն ընդգրկված է նաև իսպանական Buzz Business ու Transglobe ընկերությունների հետ համատեղ նկարահանված՝ «Հայաստան՝ Նոյի երկիր» և լեհական 2-րդ ազգային հեռուստաընկերության «Մակլովիչի ճանապարհորդությունները» ծրագրի հետ համատեղ ստեղծված՝ Հայաստանի խոհանոցն ու մշակույթը ներկայացնող ֆիլմերում,

– բարեկարգվել են Ջերմուկի փողոցների մայթերը, խճուղիները և հանրային վայրերը, վերանորոգվել են 31 կմ երկարությամբ ներհամայնքային

¹¹ Աղբյուրը՝ Հաշվետվություն Ջերմուկ քաղաքի զարգացման 2009-2012 թվականների ռազմավարության միջոցառումների ծրագրով նախատեսված 2009-2011 թթ. ընթացքում իրականացված միջոցառումների վերաբերյալ:

ճանապարհները, ամբողջությամբ լուսավորված են քաղաքի փողոցները:

Փաստորեն, ծրագրով նախատեսված մի շարք միջոցառումներ դեռևս չեն իրականացվել, մասնավորապես՝ ոչ մի առողջարան չի ստացել որակավորման կարգ, չեն վերանորոգվել առողջարանները, չեն արդիականացվել դրանց բուժական սարքավորումները Եվրոպայի լավագույն առողջարանների օրինակով:

Հայաստանում զբոսաշրջության ոլորտի պետական կառավարման համակարգի վերլուծությունից պարզ է դառնում, որ թերի է առողջարանային վերականգնողական զբոսաշրջությանը վերաբերող օրենսդրական դաշտը, չկան համապատասխան օրենքներ, զարգացման ծրագրեր, իսկ եղածներն էլ ամբողջությամբ չեն իրագործվել: Մասնավորապես՝ բացակայում են բնական բուժիչ ռեսուրսների և կուրորտների օգտագործման, տվյալ ոլորտում ներդրումային հարաբերությունները կարգավորող համապատասխան օրենքներ, զարգացման հայեցակարգ, ռազմավարական՝ զարգացման և մարքեթինգային միջոցառումների ծրագրեր և այլն: Կարծում ենք՝ անհրաժեշտ է քայլեր ձեռնարկել՝ ոլորտի օրենսդրաիրավական դաշտը կատարելագործելու նպատակով:

Մենք մշակել և առաջարկում ենք հետևյալ հայեցակարգը:

Հայաստանում կան 10 կուրորտային գոտիներ, որոնք ունեն առողջարանային բուժման և հանգստի կազմակերպման համար անհրաժեշտ բոլոր բնական բուժիչ ռեսուրսները՝ հանքային ջրեր, բուժիչ ցեխեր և տորֆեր, կլիմայաբուժության նպաստավոր պայմաններ: ՀՀ կուրորտների բուժառողջարարական ռեսուրսներն իրենց հատկություններով համեմատվում են հանրահայտ միջազգային առողջարանների հետ. այսպես՝ Ջերմուկը՝ Չեխիայի Հանրապետությունում գտնվող Կարլովի Կարիի և Ռուսաստանի Ժելեզնովոդսկի հետ: Ջերմուկի որոշ հորատանցքերի ջրեր իրենց բաղադրությամբ նման են Մաշուկի (Պյատիգորսկ) ջրերին: Դիլիջանում կան Բորժոմի և Վիչի (Ֆրանսիա) հանքային ջրերին համանման հանքային ջրերի մեծ պաշարներ, որոնք ունեն բուժական, առողջարարական, վերականգնողական հիանալի հատկություններ: Դիլիջանի բուժառողջարարական ռեսուրսներն իրենց հատկություններով շատ մոտ են, իսկ որոշ ցուցանիշներով գերազանցում են այնպիսի հանրահայտ առողջարանների, ինչպիսիք են Բորժոմին, Աբասթուանը, Կիսլովոդոսկը, Եսենտուկին, Պյատիգորսկը և այլն: Արզնի կուրորտը միակն է տարածաշրջանում և նախկին ԽՍՀՄ-ում՝ սրտի իշեմիկ հիվանդության բուժման, հետինֆարկտային և հետինսուլտային վերականգնման համար:

Մեր կուրորտային գոտիների բնական բուժիչ ռեսուրսների և առողջարանային զբոսաշրջության զարգացման ներուժի արդյունավետ ու խելամիտ օգտագործումը թույլ կտա դրանք դարձնել խոշոր միջազգային կուրորտներ՝ ներգրավելով զբոսաշրջիկների աշխարհի տարբեր վայրերից: Արդյունքում՝ Հայաստանը կարող է դառնալ կուրորտային զբոսաշրջության երկիր ոչ միայն տարածաշրջանում, այլև ամբողջ աշխարհում:

Հայաստանում կարելի է առանձնացնել հետևյալ կուրորտային գոտիներն իրենց հիմնական բուժիչ գործոններով.

1. Արզնի հանքաջրաբուժական կուրորտ. միջլեռնային շրջային հարմարավետ լանդշաֆտային-կլիմայական պայմաններ և սառը, բուժիչ հանքային ջրեր,

2. Դիլիջանի լեռնակլիմայական, հանքաջրաբուժական կուրորտ. լեռնային շրջայի բարենպաստ լեռնանտառային կլիմայական պայմաններ և սառը, ածխաթթվային բուժիչ հանքային ջրեր,
3. Հանքավան – Մարմարիկ հանքաջրաբուժական կուրորտ. բարձր լեռնային գոտու բարենպաստ լանդշաֆտակլիմայական պայմաններ՝ մաքուր օդ՝ հարուստ թթվածնով և անտառային հոտով, ինչպես նաև ջերմային, ածխաթթվային հանքային ջրեր,
4. Բջնի – Արզական – Աղվերան բալնեոկլիմայական կուրորտ. մեղմ, բարենպաստ կլիմա, հարուստ անտառային ծածկ, տարբեր ֆիզիկաքիմիական, գազային բաղադրությամբ բազմաթիվ հանքային աղբյուրներ,
5. Ստեփանավան – Գյուլագարակ լեռնակլիմայական, հանքաջրաբուժական կուրորտ. չափավոր սառը, անտառային կլիմա, հարուստ բուսականություն, անտառային զանգված, մաքուր օդ, ածխաթթվային հանքային ջրեր,
6. Ծաղկածորի լեռնակլիմայական կուրորտ. բարենպաստ լեռնանտառային կլիմա, հսկայական անտառային ծածկի և լեռնային մարգագետինների առկայություն, թեթև իոններով օդի հագեցվածություն և էկոլոգիապես մաքուր մթնոլորտային օդում թթվածնի պարունակության բարձր աստիճան,
7. Սյունիքի լեռնակլիմայական կուրորտ. բարենպաստ կլիմա, հանքային ջրերի աղբյուրներ,
8. Լոռու կուրորտային գոտի. բարենպաստ լեռնանտառային կլիմա, հանքային ջրերի աղբյուրներ, բուժիչ տորֆի հանքաշերտեր,
9. Սևանա լճի ավազանի բալնեոկլիմայական կուրորտային գոտի. բարենպաստ լանդշաֆտակլիմայական պայմաններ, հանքային ջրերի աղբյուրներ, բուժիչ տորֆի հանքաշերտեր,
10. Ջերմուկի կլիմայաբալնեոլոգիական կուրորտ. չափազանց ջերմային, ածխաթթվային, հանքային ջրեր և բարձր լեռնային, անտառային կլիմա:

Այս կուրորտային գոտիներում գործող առողջարաններում բուժում են մի շարք հիվանդություններ.

- Ջերմուկում՝ ստամոքս-աղիքային, նյարդային, միզասեռական, զինեկոլոգիական, շնչառական, հենաշարժական համակարգի, նյութափոխանակության խանգարումներ և այլն,
- Արզնիում՝ սրտի իշեմիկ հիվանդություն ինֆարկտից հետո, առաջին և երկրորդ աստիճանների հիպերտոնիա, արյունատար անոթների աթերոսկլերոզ, գլխուղեղի արյան շրջանառության խախտումներ, ինսուլտի հետևանքներ,
- Հանքավանում՝ աղեստամոքսային, զինեկոլոգիական, լյարդի, հենաշարժական ապարատի, նյարդային համակարգի, ստոմատոլոգիական և տարբեր մանկական հիվանդություններ,
- Վանաձորում՝ աղեստամոքսային, զինեկոլոգիական, ծայրամասային նյարդային համակարգի, հենաշարժական ապարատի, շագանակագեղձի բորբոքման, ողնաշարի, ստոմատոլոգիական հիվանդություններ, ռադիկուլիտ,

- Սևանում՝ ալերգիկ, բերանի խոռոչի լորձաթաղանթի, ծայրամասային նյարդային համակարգի, հենաշարժական ապարատի, ողնաշարի, քիթ-կոկորդ-ականջի, օրթոպեդիկ հիվանդություններ, բրոնխային ապժմա, հայմորիտ:

Անհրաժեշտ է նշել սակայն, որ Հայաստանի ոչ բոլոր կուրորտային գոտիներում կան առողջարաններ, եղածների որոշ մասը ներկայումս չի գործում, իսկ գործողները ցածր սեզոնին աշխատում են թերբեռնված:

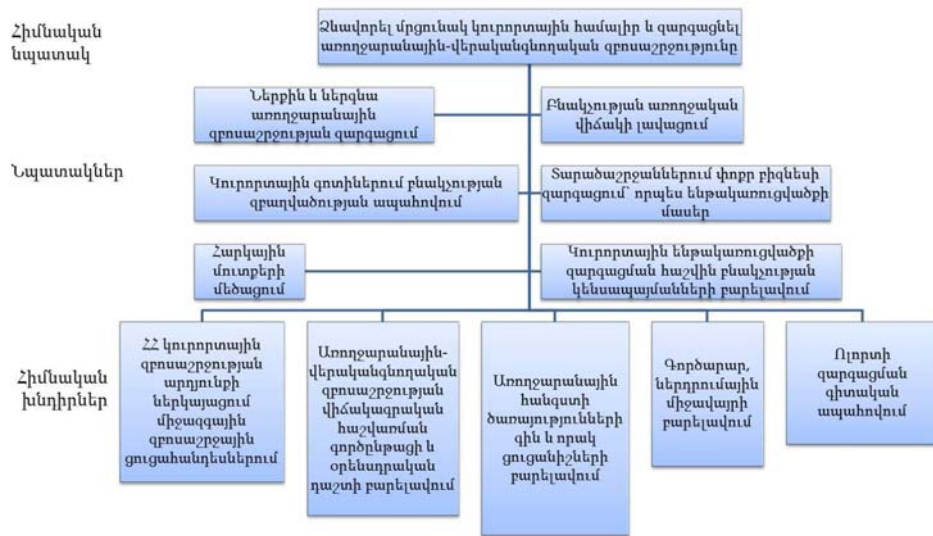
Հայեցակարգի հիմնական նպատակը մրցունակ կուրորտային համալիրի ձևավորման և առողջարանային-վերականգնողական զբոսաշրջության զարգացման համար պայմանների ստեղծումն է:

Կուրորտային համալիրի զարգացումը կնպաստի ներքին և ներգնա առողջարանային զբոսաշրջության զարգացմանը, բնակչության առողջական վիճակի լավացմանը, կուրորտային գոտիներում բնակչության զբաղվածության ապահովմանը, կուրորտային ենթակառուցվածքի զարգացման հաշվին բնակչության կենսապայմանների բարելավմանը, տարածաշրջաններում փոքր բիզնեսի զարգացմանը (առևտրի կետեր, սրճարաններ և այլն), հարկային մուտքերի մեծացմանը, երկրի պատմամշակութային ժառանգության պահպանմանը:

Հայաստանում առողջարանային-վերականգնողական զբոսաշրջության խթանումը կնպաստի զբոսաշրջային բազմարկչի աճին, ՀՆԱ-ում տվյալ ոլորտի մասնաբաժնի մեծացմանը, առողջարանային զբոսաշրջիկների թվի ավելացմանը, կուրորտային գոտիներում բնակչության զբաղվածության աճին:

Հայաստանում առողջարանային-վերականգնողական զբոսաշրջության զարգացման հիմնական խոչընդոտներն են.

1. Երկիրը՝ որպես կուրորտային տարածաշրջան, վատ է ներկայացված աշխարհում,
2. ցածր սեզոնին առողջարաններն աշխատում են թերբեռնված, իսկ որոշները գործում են միայն ամռան ամիսներին,
3. առողջարանների մեծ մասում առկա են վերանորոգման դժվարություններ,
4. ոլորտը կարգավորող օրենսդրական դաշտը և վիճակագրական հաշվառումը թերի են,
5. առողջարանային ծառայությունների գները բարձր են, արդյունքում՝ երկրի բնակչության ցածր և միջին խավի համար առողջարանային հանգիստն անհասանելի կամ քիչ հասանելի է,
6. Հայաստանի 10 կուրորտային գոտիներից ոչ բոլորում կան առողջարաններ,
7. առողջարանների մարքեթինգային գործունեության ցածր մակարդակը,
8. առողջարանային զբոսաշրջիկների փոքր թիվը, դրանում դրսից ժամանածների ոչ մեծ մասնաբաժինը,
9. ենթակառուցվածքների թերզարգացումը:

Պատկեր 1. Առողջարանային-վերականգնողական զբոսաշրջության զարգացման հայեցակարգ

ՀՀ-ում առողջարանային-վերականգնողական զբոսաշրջության զարգացման համար անհրաժեշտ է իրականացնել հետևյալ հիմնական միջոցառումները.

Աղյուսակ 1

Հայեցակարգից բխող անհրաժեշտ միջոցառումներ

Միջոցառումներ	Միջոցառումների նկարագիրը
ՀՀ կուրորտային զբոսաշրջության արդյունքի ներկայացում միջազգային զբոսաշրջային ցուցահանդեսներում	<ol style="list-style-type: none"> մասնակցել միջազգային զբոսաշրջային ցուցահանդեսներին՝ ներկայացնելով կուրորտային արդյունքը ձևավորել և իրականացնել զովագրային ծրագրեր կիրառել էլեկտրոնային գովազդի տարրեր
Առողջարանային-վերականգնողական զբոսաշրջության վիճակագրական հաշվառման գործընթացի և օրենսդրական դաշտի բարելավում	<ol style="list-style-type: none"> քայլեր ձեռնարկել ոլորտի վիճակագրական հաշվառման բարելավման ուղղությամբ ձևավորել ոլորտը կարգավորող օրենսդրական դաշտ մշակել ոլորտի զարգացման ծրագրեր մշակել առանձին կուրորտային գոտիների զարգացման ծրագրեր
Առողջարանային հանգստի ծառայությունների գնի և որակի ցուցանիշների բարելավում	<ol style="list-style-type: none"> բարձրացնել առողջարանային ծառայությունների որակը, սպասարկման մակարդակը քայլեր ձեռնարկել առողջարանային հանգստի գների նվազեցման ուղղությամբ կիրառել առողջարանային երկարատև հանգիստը խթանող գնային զեղչերի քաղաքականություն
Գործարար, ներդրումային միջավայրի բարելավում	<ol style="list-style-type: none"> նպաստել ներդրումների ներգրավմանը՝ հին առողջարանները վերանորոգելու, նոր առողջարաններ կառուցելու և ենթակառուցվածքների զարգացման նպատակով,

	2. ստեղծել զբոսաշրջությունից ստացված եկամուտներից զբոսաշրջավայրերի զարգացմանը տրամադրվող հատկացումների մեխանիզմ
Ոլորտի զարգացման գիտականության ապահովում	1. պատրաստել ոլորտի զարգացմանն անհրաժեշտ գիտական կադրեր, 2. բարձրացնել ոլորտի աշխատողների գիտական մակարդակը, կազմակերպել մասնագիտական վերապատրաստման դասընթացներ

Հայեցակարգի գործադրումը կնպաստի կուրորտային ենթակառուցվածքի զարգացմանը, առողջարանային ծառայությունների որակի և կուրորտային համալիրի մրցունակության բարձրացմանը: Դրա հիմնական դրույթների իրականացման համար հարկ է մշակել առողջարանային-վերականգնողական զբոսաշրջության զարգացման մարքեթինգային ծրագիր՝ նշելով անհրաժեշտ միջոցառումները, դրանց իրականացման ժամկետները, ակնկալվող արդյունքները, ֆինանսավորման աղբյուրները և ծավալները:

Հայեցակարգից բացի առաջարկում ենք նաև ձևավորել ոլորտի օրենսդրական դաշտը՝ հետևյալ երեք հիմնական օրենքներով.

1. *«Բնական բուժիչ ռեսուրսների և առողջարանային-վերականգնողական գոտիների (կուրորտների) մասին» ՀՀ օրենք*, որով կկարգավորվեն ՀՀ բնական բուժիչ ռեսուրսների և կուրորտների օգտագործման, կազմակերպման և պահպանման ոլորտում առաջացող հարաբերությունները, կսահմանվեն բնագավառի կարգավորման պետական քաղաքականության սկզբունքները, Կառավարության, տարածքային կառավարման ու տեղական ինքնակառավարման մարմինների լիազորությունները, կապահովվեն կուրորտային բուժման և հանգստի տնտեսական, սանիտարական համապատասխան պայմանները, կմշակվեն բնական բուժիչ ռեսուրսների և կուրորտների արդյունավետ օգտագործման ու զարգացման միջազգային համագործակցության քաղաքականությունն ու հիմնական ուղղությունները և այլն:

2. *«Առողջարանային-վերականգնողական զբոսաշրջության մասին» ՀՀ օրենք*, որով կկարգավորվեն տվյալ բնագավառին առնչվող հարաբերությունները, կսահմանվեն հիմնական հասկացությունները, պետական քաղաքականության սկզբունքները, նպատակները, հիմնական միջոցառումները, Կառավարության լիազորած պետական մարմնի իրավասությունները, համագործակցությունը հասարակական, միջազգային կազմակերպությունների հետ, առողջարանային-վերականգնողական զբոսաշրջության կազմակերպման հիմնական սուբյեկտների իրավունքներն ու պարտավորությունները և այլն:

3. *«Առողջարանային-վերականգնողական զբոսաշրջության ոլորտում ներդրումային գործունեության մասին» ՀՀ օրենք*, որով պետությունը կսահմանի այս ոլորտում ներդրումային գործունեության հիմնական սկզբունքները, կկարգավորվեն ոլորտի ներդրումային հարաբերությունները, կմշակվեն ներդրումների իրականացման համար տրվող արտոնությունները և այլն: Բնագավառում բարենպաստ ներդրումային միջավայր ձևավորելու համար անհրաժեշտ են օրենքով սահմանվող համապատասխան խթաններ, ինչպիսիք են՝ սարքավորումների ներմուծման դեպքում մաքսերից ազատում, վարկեր արտոնյալ պայմաններով, դրանց երաշխավորում, հողի, կառույց-

ների, տրանսպորտի օգտագործում, էլեկտրականության ու ջրամատակարարման ապահովում՝ շուկայականից ցածր գներով և այլն:

Նշված օրենքների ընդունումը թույլ կտա առողջարանային-վերականգնողական զբոսաշրջության զարգացումը դնել ամուր հիմքերի վրա՝ օրենսդրորեն կանոնակարգելով համապատասխան հարաբերությունները:

Ոլորտի զարգացման համար կարևոր նշանակություն ունի նաև գիտական կադրերի պատրաստումը: Ներկայումս Հայաստանի որոշ բուհերում պատրաստում են զբոսաշրջության կառավարման մասնագետներ: Կարևորելով առողջարանային-վերականգնողական զբոսաշրջության դերն ու նշանակությունը Հայաստանի զբոսաշրջային համակարգում, դրա սոցիալական ու առողջապահական նշանակությունը երկրի բնակչության համար՝ անհրաժեշտ ենք համարում բուհերում «Զբոսաշրջության կառավարում» մասնագիտացմամբ բաժիններում ներդնել առանձին դասընթաց՝ «Կուրորտային զբոսաշրջության կազմակերպում և կառավարում», որի հիմնական խնդիրը կլինի ուսումնասիրել և վերլուծել ոլորտի առկա խոչընդոտները, դրանց լուծման ուղիները, կառավարման հիմնահարցերը և այլն: Կարծում ենք՝ այս դասընթացը կօգնի անհրաժեշտ մասնագետների պատրաստմանը՝ նպաստելով կուրորտային համալիրի և կուրորտային զբոսաշրջության զարգացմանը:

ГАЯНЕ ТОВМАСЯН

Аспирант кафедры „Менеджмента” АГЭУ

Система управления курортно-оздоровительного туризма и развитие концептуальных основ в РА.-

В Армении органом государственного управления туризма является Министерство Экономики, которое разрабатывает и осуществляет государственную политику в этой сфере.

В статье представлены основные принципы и цели государственной политики в сфере туризма, система управления курортного туризма.

Так как нормативная база управления курортного туризма недостаточна, по этому поводу предлагаем разработать концепцию развития санаторно-курортного туризма и следующие основные законы:

1. „О природных лечебных ресурсах и курортах”,
2. „О санаторно-курортном туризме”,
3. „О инвестиционной деятельности в санаторно-курортной сфере”.

Также предлагаем новую дисциплину в вузах: „Организация и управление курортного туризма”.

GAYANE TOVMASYAN

Post-graduate at the Chair of „Management” at ASUE

The Management System and the Conceptual Basis for the Development of SPA-Resort Tourism in the RA.- The body of state regulation in the tourism sphere is the Ministry of Economy in Armenia, which develops and implements state policy in this sphere.

The main principles and goals of tourism state policy and the management system of resort tourism are presented in the article.

As the legislative base of resort tourism management is incomplete, we offer to work out a conception for the development of spa-resort tourism and to develop these main laws:

1. „About natural curable resources and resorts”,
2. „About spa-resort tourism”,
3. „About investment performance in the spa-resort sphere”.

A new subject is also suggested about “Organisation and management of spa-resort tourism” in the universities.

